



ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca Series *Humanistica*



humanistica.ro

Genealogii ale unui „împreună” circumstanțial al statelor membre UE

Silviu G. Totelecan

How to cite this article:

Totelecan, Silviu G. (2023) *Genealogii ale unui „împreună” circumstanțial al statelor membre UE*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 21, pp. 7–20. DOI: 10.5281/zenodo.8367317



© 2023: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

STUDII

SOCIOLOGY & ANTROPOLOGY

GENEALOGII ALE UNUI „ÎMPREUNĂ” CIRCUMSTANȚIAL AL STATELOR MEMBRE UE

Silviu G. Totelecan

Institutul de Istorie „George Barițiu”, din Cluj-Napoca
Departamentul de Cercetări Socio-Umane

Abstract. *GENEALOGIES OF A CIRCUMSTANTIAL “TOGETHERNESS” BETWEEN EU MEMBER STATES. The 2024 European elections are at the corner, and most probably they will be done in a turmoil context, due to the various national, transnational, and also global overwhelming crises. Wanting to measure citizens’ (mis)trust in the EU institutions, the European Parliament, quite recently, made public the results of the newest Eurobarometer titled “One year before the European Elections”. After reviewing these data, I considered it also useful to explore, in a genealogical way, the condition of being together, assumed by the membership of the EU member states. I found out that although “togetherness” is overuse during the not yet a century old history of the EU the empirical reality it calls is always different, a circumstantial one, seldom shared in full.*

Keywords: *EU, Elections, European Parliament, Brexit, Togetherness.*

Începând cu anul 1979, o dată la cinci ani, statele membre ale Uniunii Europene (UE) se pregătesc de alegeri directe pentru Parlamentul European (PE), în urma cărora își trimit reprezentanții¹ la Strasbourg. Astăzi suntem la mai puțin de un an distanță de perioada 6-9 iunie 2024, în care va avea loc cea de-a zecea ediție de alegeri europarlamentare și, în același timp, prima după ce un stat

¹ Alocarea numărului de parlamentari în Parlamentul European se face cu respectarea criteriului proporționalității statelor membre și, în același timp, cu asigurarea unei mai bune reprezentări a statelor cu un volum mai mic al populației, ceea ce face ca distribuția lor în funcție de statul de proveniență să varieze: de la peste 90 de reprezentanți, așa cum are Germania, la sub 10 reprezentanți, care provin din state precum Slovenia, Cipru sau Malta; România are 32 de locuri, ocupate de eurodeputați în urma alegerilor din 26 mai 2019. Configurația actuală a Parlamentului European, cu 705 eurodeputați, a fost stabilită prin Tratatul de la Nisa (în vigoare începând cu 1 februarie 2003), care conține prevederi referitoare la echilibrul puterii și procesul decizional în cadrul unei Uniuni Europene cu 27 de state membre.

membru a decis să părăsească Uniunea. Momentul aniversar vine după o serie de evenimente nu tocmai faste, ce par a se potența reciproc, de fenomene societale regionale și transnaționale pentru care devine parcă insuficient apelativul *criză* (sub toate înfățișările sale: sanitară, economică, financiară, energetică, educațională, socio-culturală, militară ș.a.m.d.) și față de care reacția UE lasă de dorit. Nu țin să arăt aici inacțiunea sau acțiunile defectuoase ale Bruxelles-ului și/sau guvernelor statelor membre UE27 raportate la multiplele crize instaurate în spațiul comunitar după alegerile europene din 2019, mai ales că am făcut-o cu alt prilej chiar în paginile acestui anuar (Totelecan, 2020), iar mass-media din ultimii ani abundă de subiecte pe această temă. Mă interesează, însă, percepția societală asupra (ne)implicării statalității, mai ales că se știe, așa cum o confirmă și datele *Eurobarometrului 99.1* (European Commission, 2023) realizat în primăvara acestui an (în perioada 2-26 martie 2023) la comanda Parlamentului European (2023), că cetățenii Uniunii sunt conștienți de faptul că acțiunile UE27 au impact asupra vieții lor de zi cu zi (71% dintre cei care au făcut parte din eșantion consideră că „da”, 62% în subeșantionul românesc), că sunt interesați de noul ciclu electoral la nivel european (în UE27: 56% interesați, 43% neinteresați, 1% nu știu; în RO: 61% interesați, 39% neinteresați) și, de asemenea, dornici să-și voteze reprezentanții în PE (67%).

Din nefericire, în momentul de față, imaginea Uniunii (în UE27: 45% pozitivă, 38% neutră, 17% negativă; în RO: 45% pozitivă, 35% neutră, 18% negativă, 2% nu știu) și a Parlamentului European (în UE27: 37% pozitivă, 43% neutră, 19% negativă, 1% nu știu; în RO: 45% pozitivă, 36% neutră, 17% negativă, 2% nu știu) nu sunt dintre cele mai bune. Cu atât mai puțin face o bună imagine capacitatea UE de gestionare a crizelor, așa cum se poate constata din răspunsurile la cele două întrebări ale eurobarometrului, inserate mai jos, la care subiecților investigați li s-a cerut să-și exprime gradul de insatisfacție față de implicarea UE în soluționarea efectelor crizei/crizelor.

QA24. Cât de mulțumit sunteți de măsurile luate până acum de către UE pentru a gestiona creșterea costului vieții (de exemplu, creșterea prețurilor alimentelor sau a energiei)? Răspunsul celor 26.376 de subiecți care au făcut parte din eșantion, cetățeni ai celor 27 de state membre UE a fost: 32% mulțumiți, 57% nemulțumiți, 11% nu știu. Cei 1.044 de subiecți chestionați în România, în perioada 3-22 martie 2023, au răspuns astfel: 34% mulțumiți, 60% nemulțumiți, 6% nu știu.

QA13. În ultimii ani, Uniunea Europeană s-a concentrat asupra mai multor domenii de politică cheie. Cât de mulțumit sau nu sunteți de ceea ce UE a făcut în fiecare dintre următoarele domenii? a) *Sprijin pentru Ucraina*: 69% mulțumiți, 26% nemulțumiți, 5% nu știu (răspunsul celor chestionați în România a fost: 69% mulțumiți, 28% nemulțumiți, 3% nu știu); b) *Drepturi democratice și respect pentru statul de drept*: 64% mulțumiți, 30% nemulțumiți, 6% nu știu (în RO:

57% mulțumiți, 39% nemulțumiți, 4% nu știu); c) *Politica externă (i.e. Europa ca actor global)*: 54% mulțumiți, 37% nemulțumiți, 9% nu știu (în RO: 56% mulțumiți, 37% nemulțumiți, 7% nu știu); d) *Sănătatea și protecția consumatorilor (i.e. construirea unei uniuni pentru sănătate sau stimularea consumului durabil)*: 53% mulțumiți, 40% nemulțumiți, 7% nu știu (în RO: 53% mulțumiți, 43% nemulțumiți, 4% nu știu); e) *Redresarea economică și socială (i.e. implementarea unei legi privind salariul minim)*: 51% mulțumiți, 42% nemulțumiți, 7% nu știu (în RO: 48% mulțumiți, 47% nemulțumiți, 5% nu știu); f) *Agenda digitală (i.e. asigurarea serviciilor și platformelor online sigure, corecte și transparente)*: 51% mulțumiți, 42% nemulțumiți, 7% nu știu (în RO: 48% mulțumiți, 47% nemulțumiți, 5% nu știu); g) *Pactul verde al UE (i.e. care vizează zero emisii de carbon)*: 47% mulțumiți, 43% nemulțumiți, 10 % nu știu (în RO: 53% mulțumiți, 38% nemulțumiți, 9% nu știu); h) *Migrația și azilul (i.e. tratamentul echitabil al resortisanților țărilor terțe sau protejarea frontierelor externe)*: 43% mulțumiți, 50% nemulțumiți, 7% nu știu (în RO: 56% mulțumiți, 37% nemulțumiți, 7% nu știu). (European Commission, 2023)

Dorința de îmbunătățire a unei nefaste stări de fapt – care s-a extins pe întreg spațiul european, tinzând a se permanentiza, una care vine după ce gloria capitalismului globalist (de până mai ieri) a apus – obligă statele membre UE la soluții provizorii, forțate pe alocuri de consolidare a unui *nou împreună* la nivel unional. (Vezi, spre exemplu, celebrele planurile naționale de redresare și reziliență, a căror îndeplinire asigură întărirea codependenței dintre statele membre și UE.) E de cercetat dacă azi, când „greutățile vieții de zi cu zi” au devenit vizibile și la nivel mondial și macro, nu doar la cel micro (așa cum neoliberalismul ne-a antrenat să privim lumea), acest ultim *neo-împreună* (fără a fi și ultimul) va fi chestionat cu același aplomb de eurosceptici și înfrumusețat la fel de tare de eurooptimiști precum ipostazele sale precedente, dacă-și va aroga pretenții integratoare ceva mai consistente sau, dimpotrivă, dacă *noua sa alcătuire circumstanțială* e mai degrabă destinată a da răspunsuri palide la problemele stringente cu care se confruntă societățile din spațiul comunitar.

Orice analiză genealogică interesată să urmărească izotopiile unui astfel de „împreună”, e sortită a porni pe firul istoriei, de la mijlocul deceniului anilor 1940, de când ideea europeană începe să capete tracțiune, sperându-se că odată cu câștigarea de adepți se va ajunge la atenuarea, dacă nu cumva la eradicarea naționalismului extremist, atât de manifest în epocă. Cu prosperitatea ruinată după cel de al Doilea Război Mondial în cele mai dramatice moduri cu putință, statele europene au fost nevoite a se concentra pe apărarea păcii (cu reconcilierea franco-germană în amonte), să pună bazele a ceea ce azi numim integrare economică, pentru a putea spera la redobândirea bunăstării pentru propriii cetățeni.

Supradeterminările macro-structurale de atunci, precum cele de acum, puneau pe scenă o *ficțiune*² de împreună (și mai puțin un împreună ficțional, chiar dacă în alcătuirea sa intra o doză mare de artificialitate) în lipsa căreia crizele naționale luate separat nu prea aveau cum să se transforme în bunăstare.

Într-o Europă care încerca să lase în urmă două războaie mondiale, se instaurează la mijlocul secolului trecut o epocă favorabilă cooperărilor economice, un climat propice circulației capitalurilor și tranzacțiilor internaționale. Fideli crezului că țările care fac comerț împreună sunt mai predispuse a evita războiul dintre ele, membrii fondatori ai Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO, înființate în 1951 prin Tratatul de la Paris) și Comunității Economice Europene (CEE, înființată în 1957 prin Tratatul de la Roma), au reușit să-și promoveze împreună interesele economico-politice, constituind unul dintre cele mai active blocuri regionale ale momentului.³ În ultima jumătate de secol alte douăzeci și două de state europene au aderat la Comunitatea Europeană (redenumită ulterior Uniunea Europeană): în 1973, Irlanda, Regatul Unit și Danemarca au făcut parte din prima extindere⁴; Grecia a fost cooptată în 1981; Spania și Portugalia la a treia extindere din 1986; Finlanda, Suedia și Austria în 1995, cu ocazia celei de a patra extinderi; în 2004, cele zece țări care au făcut parte din prima extindere a UE spre estul Europei⁵; în 2007, Bulgaria și România⁶; respectiv, în 2013, Croația⁷. La 31 ianuarie 2020, Regatul Unit părăsește oficial Uniunea Europeană, în urma unui proces de retragere început oficial la 29 martie 2017, când

² Rămân tributari sensurilor invocate de Philippe Lacoue-Labarthe (2010).

³ Începând cu 1951, statele fondatoare CECO și CEE – Franța, Germania de Vest, Italia, Belgia, Luxemburg și Olanda – pun în operă planul dezvoltat de Jean Monnet și promovat de Robert Schuman, de partajare a propriilor resurse de oțel și cărbune în scopul prevenirii unui nou război european. Aceste state dețin astăzi, cu o Germanie unificată, 55% din produsul intern brut al UE și susțin 56% din cheltuielile pentru apărare ale Uniunii, având cumulativ 46,63% din populația UE28, respectiv 30,69% din teritoriul său.

⁴ Invitația de aderare a fost lansată și Norvegiei, dar ea a fost respinsă prin referendumul organizat în 1972, când 53,5% dintre norvegieni au votat împotriva, prezența la urne fiind de 79%. (O a doua încercare de aderare la Uniune a avut loc în 1994, respinsă de asemenea prin referendum, când 52,2% dintre votanți au ales „nu”). Referendumuri pe această temă au fost organizate cu anticipație și în celelalte două state în curs de aderare, singurul care nu a recurs la acesta fiind Regatul Unit. A fost nevoie să ajungă la putere guvernul laburist, după cel conservator, pentru a se organiza *post-factum*, în 5 iunie 1975, un referendum prin care cetățenii britanici să-și exprime opțiunea de a rămâne sau a se retrage din Comunitățile Europene.

⁵ A fost cea mai largă extindere din câte au avut loc până în prezent, cuprinzând 15,32% din populația actuală a UE și 17,07% din teritoriul său. La acea dată au devenit noi membri: Polonia, Slovenia, Ungaria, Malta, Cipru, Letonia, Estonia, Lituania, Cehia și Slovacia.

⁶ Pentru detalii privind *Tratatul între statele membre ale Uniunii Europene și Republica Bulgaria și România privind aderarea Republicii Bulgaria și a României la Uniunea Europeană*, respectiv *Protocolul privind condițiile și aranjamentele referitoare la admiterea Republicii Bulgaria și a României în Uniunea Europeană*, intrat în vigoare la 1 ianuarie 2007, se poate consulta numărul 57, din 21 iunie 2005, al Jurnalului Oficial al Uniunii Europene (JO L 57).

⁷ La 1 iulie 2013 Croația devenea cel de-al douăzeci și optulea stat membru al Uniunii Europene, adăugând 56,5 mii de km² la teritoriul UE (suprafața UE fiind în momentul de față de 4.463,6 mii de km²) și o populație de 4.225.316 de persoane, adică 0,83% dintre cei 508.450.856 de locuitori ai UE.

guvernul Regatului Unit a invocat, cu permisiunea Parlamentului, articolul 50 din Tratatul privind Uniunea Europeană. Regatul Unit este prima și, până în prezent, singura țară care a părăsit UE, după aproape o jumătate de veac de când a fost stat membru al UE și al predecesoarei sale, Comunitatea Europeană (CE).

Dacă pentru „Europa 1.0” salvagardarea păcii și prosperității a fost esența proiectului european (Barroso, 2014), după căderea Cortinei de Fier și a Zidului Berlinului, „Europa 2.0” (cum o numea președintele Comisiei Europene, José Manuel Durão Barroso, în discursul său de la Universitatea Humboldt) s-a concentrat pe „extinderea avantajelor piețelor libere și ale societății deschise la o Europă lărgită și reunificată”. Odată cu efectele negative ale crizei economice și financiare 2007/2008 și cu apariția unei lumi multipolare a globalizării, s-a intrat în cea de-a treia etapă a integrării europene. Fiecare etapă a acestui proces a dus la o Uniune Europeană mai interactivă, mai complexă și cu un impact mai profund asupra statelor membre din care se compune, a cetățenilor acestora și, nu în ultimul rând, a însăși arhitectonicii instituționale care o și (re)definește. Ultimul deceniu de integrare europeană a fost marcat de realizări, pornind de la extinderea Uniunii Europene începând cu 2004, pentru a include țări central și est-europene, precum și alte țări din bazinul mediteranean, dar și de o serie de crize fără precedent, de la criza legată de imposibilitatea de a ratifica Tratatul Constituțional, care a început în 2005 și care a fost depășită doar odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona în 2009, până la cea financiară, economică și socială din 2008, în care s-au combinat efectele datoriilor suverane, crizei economice și crizei sociale.

Trăinicia Uniunii Europene și, mai ales, existența monedei unice euro au fost puse la grea încercare, iar europenismul a intrat pretutindeni în regres. Evaluările viitoarei configurații a Parlamentului European (care și-a intrat în atribuții după alegerile din 23-26 mai 2019), preconizau intrarea în PE a unor eurodeputați proveniți din grupări politice antieuropene, interesați a „colabora” pentru a deraia proiectele susținute de politicienii proeuropeni (Bravo, 2019). Optimismul obișnuit care însoțea acest gen de alegeri a fost mult mai moderat decât cu alte prilejuri, întrucât s-a înțeles la toate nivelurile că ideile puse în joc de euroscepticismul european au căpătat aderența necesară pentru a încerca a schimba peisajul politic al Europei pentru anii următori, chiar dacă nu se va ajunge la „capturarea” instituțiilor UE și inversarea integrării europene din interiorul Uniunii, la o refondare a Occidentului pe valori iliberale. Partidele populiste și cele naționaliste din Polonia, Ungaria, Italia dar și din alte state membre UE au apelat la discursuri în care promit să pună capăt liberei circulații a persoanelor, să inverseze politicile de combatere a schimbărilor climatice, să elimine căsătoriile homosexuale etc., în timp ce proeuropenii, prin cosmopolitism și retorică globalistă, prin promovarea *status quo*-ului fără a recurge la o critică onestă a Uniunii, nu fac altceva decât să întărească stereotipurile vehiculate de eurosceptici, să cadă în capcana întinsă de aceștia (Leonard, 2019).

Cu oarecare ciclicitate, trăinicia Uniunii Europene a fost mereu pusă sub semnul întrebării, însă în această a treia etapă în care trebuie menținută pacea și prosperitatea Europei în condițiile unei globalizări care și-a atins limitele, soluțiile nu sunt tocmai la îndemână. Se mai poate păstra moneda unică pe termen lung? dar integritatea pieței interne? Uniunea Europeană în ansamblul său mai rămâne viabilă când funcționează deja cu mai multe viteze? Mai există cooperare europeană consolidată sau doar interese ireconciliabile? Răspunsuri tranșante la aceste întrebări nu se pot da cu ușurință, dar indicații ceva mai pragmatice că, cel puțin, motorul economic al UE nu mai „duduie” ca altă dată, au apărut de ceva vreme. Modelul european drept „cel mai bun model de dezvoltare economică” a fost pus sub semnul întrebării cel puțin odată cu criza financiară din 2007/2008, când a lipsit răspunsul concertat al UE la criza globală, fiecare stat membru fiind lăsat să-și caute „soluția salvatoare”. Lipsa asumării din partea Bruxelles-ului a coordonării unui delicat proces de partajare a resurselor și responsabilităților în vederea anticipării și, mai apoi, a contracarării eficiente a efectelor crizei financiare globale din 2007-2008, de o anvergură similară Marii Crize din perioada 1929-1939 (*The Great Depression*)⁸, a dat măsura incapacității Uniunii de a produce reacții coerente și de a furniza soluții la diversele amenințări cu care se confruntă. Nu e de mirare că, atunci când s-a constatat că „uniunea la bine și la greu” nu funcționează întotdeauna și că statele membre UE sunt puse în situația de a se descurca după propriile posibilități, de a-și construi ad-hoc propriile soluții de supraviețuire, a început un lent și sinuos proces de detașare, dacă nu de desprindere din Uniune. Ulterior, mișcările naționaliste și cele populiste nu au făcut altceva decât să clădească pe această stare de adâncă neliniște campanii de dizolvare sau restrângere a Uniunii în numele restabilirii suveranității naționale. Or, resuscitarea idealului unei Europe unite în pace, libertate și prosperitate nu se (mai) poate face atâta timp cât UE se înfățișează ca o birocrăție neoliberală care produce inegalitate și nu-și asumă promisiunea de a lupta pentru cei care se zbat în economia de azi (Wixforth & Hochscheidt, 2018).

Poetica și pragmatica traiului în Uniune, împletirea economico-politicului cu juridico-instituționalul și socio-culturalul, au creat în timp un *spațiu interstițial* care încă mai ține împreună statele UE27, la a cărui (con)figurare (cf. Elias, 1939/2000) participă atât cetățeanul european obișnuit, cât și guvernele statelor membre, atât profanii (re)construcției europene, cât și profesioniștii săi, fluenți în jargonul Bruxellesului, atât societalul de emanație locală, cât și macrostructurile de sorginte globalistă. Miriade de interese, unele ascunse în culisele instituțiilor UE, ale guvernelor statelor membre, altele aduse în prim-plan de diverși *stakeholders*, de

⁸ Pentru o analiză socio-antropologică și, în același timp, istorico-economică a privațiunilor epocii, a consecințelor sale multiple în plan individual, familial și macrosocial, dar și a schimbărilor sociale declanșate de criza din anii '30, se poate lectura volumul elaborat de Glen H. Elder (1999/2018).

persoane, grupuri, colectivități, care au o miză, în afaceri, în industrie etc., ele fiind și deținătoarele, posesoarele, păstrătoarele acestor interese, sunt definitorii atât pentru meandrele integrării europene, cât și pentru dezarticulările cărora trebuie să le facă față Uniunea, pentru perioadele de faimă a lui *împreună*, dar și pentru cele care-i amenință fundamentele.

O lectură critică, deopotrivă și reflexivă, atât a metanarativei construcției europene, a reprezentărilor (cf. Potter, 1996) proiectului „comun” european, cât și a realităților devenirii blocul „comunitar” european, nu poate decât să navigheze printre oazele de încredere (fără rezerve) într-un *eurofilism implicit*, care glorifică conviețuirea în unele părți din Occident și ascunde externalizarea exploatării în periferiile economice est-europene (Balhorn & Nikolova, 2019), și cele care emană un *euroscepticism explicit*, care evidențiază mecanisme prin care suveranitatea națională a ajuns în mâinile unor forțe globale care și-au consolidat influența asupra elaborării politicilor la nivel mondial (Terzi & Marcuzzi, 2019), uitând să spună că libera circulație a persoanelor, capitalurilor, serviciilor și bunurilor a contribuit la dezvoltarea propriilor regiuni. A naviga printre aceste insule de prea mult sau prea puțin europenism dă posibilitatea observării alternanței deconstrucție/reconstrucție a comunității/uniunii europene, supradeterminată de contingenta implementării „proiectului” de la care se revendică, el însuși unul în permanentă (re)construcție. Interdependența dintre (re)prezentările proiectului european și conviețuirea în „familia” statelor membre UE, în raportul dintre înțelegerea și integrarea în logica blocului european, așa cum se înfățișează ele în deceniile care au urmat întemeierii din anii '50 ai secolului XX, fac din Uniunea Europeană o entitate socio-spațială aflată în permanente prefaceri, cu ample perioade de consolidare și intervale *de-/re-/structurante* greu de gestionat, ce subzistă ca *asamblaj* de teritorii și populații aflate sub influența transformărilor succesive prin care a trecut Europa (i.e., de la cea a națiunilor, a Comunităților Economice Europene, până la cea de azi, a posibilelor destructurări, dezintegrări, dezagregări care amenință Uniunea).

Îmbrățișată mai întâi în Occident, ideologia dominației pieței mondiale (Beck, 2003/1997), a redesenat arhitectura internațională, impunându-și propriile cadre (trans)locale. Ea s-a răsfrânt asupra statului contemporan care fixează, securizează și stabilizează cu mare greutate societatea, deși se încapățânează să susțină acest lucru, dar și asupra socio-economicului și politico-culturalului, care nu se mai află, precum în secolul al XIX-lea, fiecare în propriul său container național, cu propria sa cultură și economie (Beck & Willms, 2003). Statele europene au contribuit din plin la acest amplu proces de deschidere a (infra)naționalului la (trans)local, de permeabilizare a realităților locale la mondializare, fenomen care azi a depășit marginile continentului. Reversul medaliei, spun criticii acestor ample procese transformative, este creșterea

individualizării și pierderea impulsului a mai tuturor surselor anterioare de solidaritate și sprijin reciproc. În același timp cu subminarea angajamentului popular în stabilirea politicilor publice, după cum spunea Noam Chomsky, intervievat de Christopher Lydon în 2017, retorica libertății maschează tot mai mult slăbirea sistematică a instituțiilor de guvernare sau a altor tipuri de asocieri care ar permite oamenilor să participe la luarea deciziilor.

În Europa, modul în care democrația este subminată este foarte direct. Deciziile sunt plasate în mâinile unei troici nealese: Comisia Europeană, care nu este aleasă; Fondul Monetar Internațional, de asemenea neales; și Banca Centrală Europeană. Ei iau deciziile. Așadar oamenii sunt foarte furioși că își pierd controlul asupra vieții lor. Politicile economice îi afectează în cea mai mare parte, iar rezultatul este furie, deziluzie și așa mai departe. (Lydon, 2017)

Nu trebuie uitat că integrarea europeană și constituirea unei organizații comune capabile să promoveze mai bine și în plan mai larg interesele membrilor săi funcționează (cel puțin în teorie) bidirecțional, fiind atât o formă de delegare a unora dintre atribuțiile suveranității statelor naționale către UE, cât și un mijloc de promovare a intereselor infra-naționale de pe teritoriul acestora. Este de reamintit aici că în componența UE intră mai multe instituții, care *sunt ținute* prin tratatele sale institutive să reprezinte, adeseori, „interese divergente”: a) Consiliul pe cel al statelor membre, prin miniștri abilitați să angajeze guvernelor lor în îndeplinirea acțiunilor asupra cărora s-a convenit în cadrul reuniunilor Consiliului, b) Comisia pe cel al Uniunii Europene, c) Parlamentul pe cel al popoarelor din statele membre, d) Curtea de Justiție pe cel al dreptului, al sistemului juridic, iar e) Consiliul European, care acționează, deopotrivă, în interesul statelor și al Comunității, prin cei mai înalți reprezentanți ai acestora. Aderarea *la* și integrarea *în* Uniunea Europeană a implicat adoptarea de noi regimuri și practici legale în sistemele juridice naționale. În virtutea caracterului imediat executoriu al normei de drept comunitar și preeminenței sale asupra celei naționale, ea a însemnat *înscrierea* pe o traiectorie (auto)impusă viitoarelor state membre. Cu mult înainte de semnarea tratatelor de aderare, acestea au „îmbrățișat” o ordine juridică menită să afecteze persoanele, instituțiile și organizațiile sistemelor de guvernământ și de drept din spațiul național. Însușirea și asimilarea *acquis*-ul comunitar a fost stimulată de promisiunea că noul membru UE va putea contribui la (re)definirea „țelului comun” al Uniunii, posibilitate nu întotdeauna concretizată, mai ales în cazul membrilor ultimelor valuri de aderare.

În totuși scurta istorie a UE, acumularea de tensiuni inerente între parteneri și existența unor viziuni diferite asupra ce este și cum ar trebui să arate în viitor Uniunea a făcut ca, în a doua jumătate a deceniului trecut, să asistăm la un moment istoric, anume la începutul sfârșitului perioadei în care Regatul Unit al Marii

Britanii și Irlandei de Nord (UK, în forma abreviată) mai deținea statutul de membru UE. După *aderarea la* Comunitățile Europene și *integrarea în* Uniune, cetățenii britanici au ajuns la concluzia că *retragerea din UE*⁹ este calea de urmat. Din probabilă ea a devenit posibilă, în urma referendumului¹⁰, când aceștia au decis cu o majoritate precară¹¹, ca țara lor să părăsească UE28. În urma exprimării dorinței suverane a resortisanților UK, și o dată cu activarea, în 29 martie 2017, articolului 50 al Tratatului de la Lisabona, s-a instaurat o perioadă de mai bine de doi ani în care cele două părți, UK și UE27 și-au negociat termenii separării, cu posibilitatea prelungirii ei dacă cele 27 de state membre UE cădeau de acord. Astfel, debuta un proces anevoios, *Brexit*-ul, ceva mai îndelungat decât și-o imaginau adepții separării rapide de UE.

Cazul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord merită detaliat nu doar pentru că a fost primul (și până în prezent singurul) caz din istoria UE de retragere a unui stat membru sau pentru că exemplul britanic oferă cetățenilor și celorlalte state rămase în Uniune un supliment de concretețe în ceea ce privește consecințele (economice-politice și socio-culturale), posibil grave, ce ar rezulta din (eventuala) înscriere a acestora pe o „orbită de scăpare”¹² din UE27, pe un parcurs de tip *Brexit*. Este important pentru că ne face atenți la *nenumăratele zbateri* prin care trec, într-o perioadă relativ scurtă de timp, în cei peste doi ani de trai împreună, dar totuși separați (de „*living apart together*”, așa cum se spune în limba care a inventat mult folosită sintagmă, pentru a analiza cu mai mare precizie viața de cuplu), atât (noua) Uniune Europeană (UE27) cât și UK, încă neseparată de (vechea) Uniune Europeană (UE28). (Re)negocierea lui *împreună-separat*, așa cum se va observa din descrierea aproape etnografică a cronologiei *Brexit*-ului, la

⁹ Retragerea era preconizată să aibă loc începând cu 29 martie 2019, ora 23:00 (GMT), ceea ce nu s-a întâmplat decât zece luni mai târziu. Cu acel prilej, teritoriul Uniunii s-a redus cu 248,5 mii de km², iar populația UE28 cu 12,76%.

¹⁰ În 23 iunie 2016, UK organizează un referendum la care cetățenii Regatului Unit au fost chemați să decidă dacă Marea Britanie își păstrează (sau nu) statutul de stat membru al UE. La referendum au participat 33577342 de britanici, 72,21% din totalul celor 46,5 milioane cu drept de vot. La întrebarea „*Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?*”, 17.410.742 de britanici (51,89% dintre participanții la referendum) au votat în favoarea ieșirii („*leave*”) Regatului Unit din UE, respectiv 48,11% (adică 16.141.241 dintre participanții la scrutin) au optat pentru a rămâne („*remain*”) în UE. De precizat că euroscepticismul nu s-a manifestat cu aceeași intensitate pe întreg teritoriul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. Defalcarea rezultatelor poziționează Anglia pe primul loc în votul pentru părăsirea UE (*pro-Brexit*) cu 53,4%, urmată de Țara Galilor cu 52,5%, în timp ce Scoția a votat *pro-UE* în proporție de 62%, iar Irlanda de Nord, de asemenea, în proporție de 55,8% pentru a continua în UE.

¹¹ La referendumul din 1975 decizia britanicilor de a rămâne în Comunitățile Europene a fost luată de 67,2% dintre cei prezenți la vot (rata de participare la urne a fost atunci de 64%).

¹² Împrumut din fizică, fără o adaptare și translatare prealabilă în științele sociale, ceea ce se conceptualizează în domeniul de referință prin „orbită de scăpare”: forma traiectoriei pe care o are un obiect atunci când el se îndepărtează de sursă, când scapă de influența gravitațională a unui corp masiv, fiind *calea* pe care acesta se înscrie. Am recurs la „importul” acestui descriptor pentru puterea euristică pe care o degajă.

care o să recurg imediat, s-a purtat pe multiple planuri, a avut numeroși *stakeholders* implicați și aproape de fiecare dată a pus în scenă o altă ipostază a lui „împreună”. Suplimentar, după încheierea acestei perioade, a început o alta, numită de tranziție, care s-a încheiat la 31 decembrie 2020, în cele 11 luni ale ei Marea Britanie și UE27 și-au negociat viitoarea lor relație, de această dată din postura de „divorțați cu actele semnate”.

* * *

În 14 noiembrie 2018, după un an și jumătate de negocieri intense, s-a ajuns la un acord asupra clauzelor puse în discuție, acestea fiind cuprinse în Proiectul integral de acord privind *retragerea ordonată* („*orderly withdrawal*”) a UK din Uniunea Europeană (European Commission, 2018a); un proiect de acord de 585 de pagini ce conține 185 articole, 3 protocoale și cca. 20 de anexe¹³, care arăta cât de dificilă urma să fie retragerea din UE, abandonarea unei structuri în care, până mai ieri, un stat membru al UE era integrat și interconectat cu alte douăzeci și șapte de state se afla în interdependență cu acestea. Dat publicității de către premierul britanic Theresa May și prezentat ceva mai pe larg de la Bruxelles de către Michel Bernard Barnier¹⁴ la scurt timp după intervenția premierului May de la Londra, documentul face referire la o perioadă de tranziție de 21 de luni convenită de părți (între 29 martie 2019 și 31 decembrie 2020, ce poate fi prelungită de comun acord, o singură dată, pe o perioadă limitată).

Pentru a se putea gestiona consecințele *Brexit*-ului într-o manieră adecvată, atât pentru UK cât și pentru UE27, și a se netezi calea către relațiile *post-Brexit*, „ieșirea” Regatului Unit din Uniunea Europeană s-a dovedit a fi cel puțin la fel de dificilă, dacă nu cumva mai problematică decât „intrarea” sa în CE/UE, proces început de UK în 1961 o dată cu exprimarea intenției de aderare la Comunitățile

¹³ Negocierea s-a axat pe mai multe direcții, dintre care au fost menționate ca prioritare: *drepturile cetățenilor* (cetățenii UE stabiliți în Regatul Unit și cetățenii Regatului Unit stabiliți într-un stat membru al UE, înainte de sfârșitul perioadei de tranziție, vor putea continua să-și trăiască viața ca și până acum în țara lor de reședință: să studieze acolo, să lucreze acolo, să beneficieze de dreptul de a-și alătura familiile lor acolo, pe tot parcursul vieții), *soluționarea financiară* (acord ca angajamentele financiare asumate vor fi onorate, pentru a oferi siguranță beneficiarilor și regiunilor, sprijinite de bugetul UE, atât în UE, cât și în Marea Britanie), *chestiuni punctuale de rezolvat pentru a se putea asigura o retragere ordonată* (au fost amintite cele legate de Euratom; de protecția drepturilor de proprietate intelectuală existente, cum ar fi cele 3000 de indicații geografice sau toate mărcile comerciale și modelele sau modelele comunitare; utilizarea și protecția datelor cu caracter personal schimbate înainte de sfârșitul perioadei de tranziție), *guvernarea acordului de retragere* (credibilitatea acordului și implementarea corespunzătoare de ambele părți este foarte importantă, proiectul de acord stabilește un cadru cu o etapă inițială pentru soluționarea politică a litigiilor și, acolo unde persistă dezacordul, soluționarea unor astfel de conflicte de către o comisie de arbitraj, iar în cazul în care dezacordul implică o chestiune de interpretare a legislației UE, Curtea Europeană de Justiție va continua să-și îndeplinească rolul; European Commission, 2018b).

¹⁴ Negociatorul șef numit de Comisia Europeană drept responsabil cu pregătirea și desfășurarea negocierilor cu Regatul Unit în temeiul articolului 50 din Tratatul privind Uniunea Europeană.

Europene (CE). Ca retragerea să se producă „ordonat”, a fost nevoie de adoptarea unor documente programatice, avize, rezoluții, decizii și, nu în ultimul rând, de îndeplinirea reperelor trasate în acordul de ieșire din Uniune. Un nou pas a fost făcut la unsprezece zile de la lansarea oficială a „proiectului de acord”, în 25 octombrie 2018, la summitul de la Bruxelles, când cei 27 de lideri ai statelor membre UE au aprobat acordul privind retragerea Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord din Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (European Council, 2018), invitând Comisia, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene să ia măsurile necesare pentru a asigura intrarea în vigoare a acordului la (se credea atunci) 30 martie 2019. Cu acest prilej, a fost aprobată Declarația politică care stabilește cadrul viitoarei relații dintre Uniunea Europeană și UK.

Mizele realizării unei retrageri ordonate a Regatului Unit din UE sunt multiple, reiterate și de avertismentele Băncii Angliei cu ocazia publicării în 28 noiembrie 2018 a raportului ce evidențiază impactul *Brexit*-ului asupra UK în funcție de direcția, magnitudinea și viteza reducerii deschiderii economiei britanice (Bank of England, 2018). Scenariul posibil prezentat de instituția bancară pentru cazul în care retragerea se va face în lipsa plasei de siguranță a acordului negociat cu UE („a crash-out exit”), adică dacă se va ajunge la un *Brexit* „dezordonat”, atrăgea atenția asupra faptului că retragerea va genera pentru Marea Britanie efecte mai grave decât criza financiară din 2008, ar duce la diminuarea cu 8% a PIB-ul britanic în doar un an, la un nivel de 7,5% a ratei șomajului, la o scădere a valorii lirei sterline cu până la 25%, la o inflație ce ar putea atinge 6,5%, la o scădere cu 30% a prețurilor locuințelor ș.a.m.d. Varianta, care devenea din ce în ce mai improbabilă, a unei relații apropiate (stipulată de acord) a UK cu UE27, *post-Brexit*, urmărea ca economia britanică să scadă mai puțin dramatic, cu doar 1% (cf. Partington, 2018). Se considera că protecția locurilor de muncă, a mijloacelor de trai și a producătorilor mici și mijlocii avea probabil mai mari șanse de înlăptuire dacă acordul era pus în practică. Or, proiectul de acord negociat de guvernul britanic și Bruxelles avea și un corelativ de implementat, puternic contestat de numeroși politicieni britanici: reciprocitate în privința libertății de circulație, menținerea Marii Britanii în uniunea vamală, statut special pentru Irlanda de Nord și păstrarea aranjamentelor comerciale.

A devenit necesară amânarea votului Parlamentului de la Londra de ratificare a acordului, ce urma să aibă loc în 11 decembrie 2018. Hotărârea a fost luată de premierul britanic, conștientă fiind că sunt foarte mari șansele ca acordul să fie respins (Lawless & Kirka, 2018). Această decizie a obligat-o să-și pună cariera politică în joc, propriul partid solicitând un „vot de încredere” pentru liderul său politic, obținut în cele din urmă de Theresa May în baza promisiunii sale că nu va mai candida la un nou mandat (cf. Kuenssberg, 2018, Gheorghe, 2018). Perspectivele unei retrageri dure, nenegociate, a UK din UE28 și efectele negative multiple ale unui *Brexit* „dezordonat”, au impus prezența premierului Theresa May

la reuniunea Consiliului European din 13-14 decembrie 2018, pentru a solicita șefilor de state și guverne „noi clarificări” a relației UK-UE27 *post-Brexit*. Poziția unanim exprimată de Donald Tusk (președintele Consiliului European), Angela Merkel (cancelarul Germaniei), de Emmanuel Macron (președintele Franței), de alți lideri europeni sau oficiali de la Bruxelles a fost că acordul nu se va renegocia (cf. Sabbagh, Boffey & Stewart, 2018) și că Uniunea demarează pregătirile pentru varianta în care retragerea Regatului Unit din UE se va face în lipsa unui acord agreeat de ambele părți.

În 29 ianuarie 2019, în Camera Comunelor din Parlamentul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, cu două luni înainte de prognozată retragere din UE, trei erau variantele care păreau a rămâne în picioare: părăsirea Uniunii fără acord (*no-deal option*), un nou referendum (*back to the people*) sau alegeri generale (precedentele au avut loc în 2017, următoarele fiind prognozate a se desfășura în 2022) în speranța schimbării configurației politice parlamentare și guvernamentale. În momentul de față știm că a fost aleasă calea alegerilor anticipate, dar la acea dată președintele Camerei Comunelor a suspus dezbaterii șapte amendamente la Planul B oferit de premierul Theresa May (considerat a fi în fapt o reluare a Planului A), prin votul căror să existe o poziționare și nu în ultimul rând o voce unitară a membrilor Camerei asupra chestiunii *Brexit*. Parlamentul simțea din ce în ce mai puternic nevoia să-și exprime punctul de vedere după ce premierul a negociat „pe cont propriu” un acord care, finalmente, a fost respins. În urma dezbaterilor, Parlamentul britanic a confirmat că UK nu a fost pregătită să iasă din UE fără acord, dar și că trebuie să aibă loc o renegociere a *backstop*-ului nord-irlandez. Din acel moment s-au făcut suficient de mulți pași, care, pe de o parte, au complicat situația internă a Marii Britanii, iar, pe de alta, au conturat posibilitatea unei retrageri a UK din UE28 începând cu 31 ianuarie 2020. Odată ce conservatorii au obținut majoritatea parlamentară la alegerile anticipate de la Londra, din 12 decembrie 2019, s-a intrat în linie dreaptă, retragerea UK din UE28 urmând să-și producă cât de curând efectele.

REFERINȚE

- Balhorn, L. & Nikolova, M. (2019, februarie). *Outsourcing Exploitation to Europe's Periphery*. Citit în 11 februarie 2019, la https://www.rosalux.de/en/publication/id/39946/outsourcing-exploitation-to-europes-periphery/?fbclid=IwAR3kct05gTZofSqZsEOcUdPvc-mPUKzksbFtp4vtEG8SCx6_LP2QWEb5kP4
- Bank of England (2018, 28 noiembrie). *EU withdrawal scenarios and monetary and financial stability. A response to the House of Commons Treasury Committee*. Citit în 30 noiembrie 2018, la <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/report/2018/eu-withdrawal-scenarios-and-monetary-and-financial-stability.pdf?la=en&hash=B5F6EDCDF90DCC10286FC0BC599D94CAB8735DFB>

- Barroso, J. M. D. (2014, 8 mai). *Despre Europa. Considerații privind prezentul și viitorul Uniunii Europene* (discurs rostit de președintele Comisiei Europene la Universitatea Humboldt din Berlin). Citit în 19 iunie 2019, la http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-355_ro.htm
- Beck, U. (2003). *Ce este globalizarea? Erori ale globalismului – răspunsuri la globalizare*. București: Edit. Trei (traducerea în română a lucrării apărute în 1997).
- Beck, U. & Willms, J. (2003). *Conversations with Ulrich Beck*. Cambridge: Polity Press.
- Bravo, R. (2019, 11 februarie). *Anti-Europe Parties Set to Win a Third of European Parliament Seats, Study Says*. Citit în 12 februarie 2019, la https://www.bloomberg.com/amp/news/articles/2019-02-11/anti-europe-parties-headed-for-banner-election-new-study-finds?fbclid=IwAR15054fKydBbK1BtzQ0Lxm_Ii0-Ghs4pJfTtxtGmTT8EQ5kHvwoGEq-G5Ek
- Elder, G. H. Jr. (2018). *Children of the Great Depression. Social Change in Life Experience (25th anniversary edition)*. New York: Routledge (prima ediție apărută în 1999, la Westview Press).
- Elias, N. (2000). *The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigations (revised edition)*. Oxford: Blackwell (prima ediție a apărut în 1939, la Verlag Haus zum Falken, Basel, în două volume reunite sub titlul *Über den Prozeß der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*).
- European Commission (2018a, 14 noiembrie). *Draft Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community, as agreed at negotiators' level on 14 November 2018* (by Task Force for the Preparation and Conduct of the Negotiations with the United Kingdom under Article 50 TEU). Citit în 16 noiembrie 2018, la https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_withdrawal_agreement_0.pdf
- European Commission (2018b, 14 noiembrie). *Speech/18/6426: Statement by Michel Barnier*. Citit în 15 noiembrie 2018, la http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-18-6426_en.htm
- European Commission (2023, 6 iunie). *EP Spring 2023 Survey: Democracy in action - One year before the European elections*. Citit în 15 iunie 2023, la <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3093>
- European Council (2018, 25 noiembrie). *Special meeting of the European Council (Art. 50) (25 November 2018) – Conclusions*. Brussels: EUCO XT 20015/18. Citit în 26 noiembrie 2018, la <https://www.consilium.europa.eu/media/37103/25-special-euco-final-conclusions-en.pdf>
- Gheorghe, V. (2018, 12 decembrie). *Update: Theresa May câștigă votul de încredere din partea Partidului Conservator cu 200 de voturi contra 117*. Citit în 13 decembrie 2018, la <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2018/12/12/update-theresa-may-castiga-votul-de-incredere-din-partea-partidului-conservator-cu-200-de-voturi-contra-117--226907>
- Kuenssberg, L. (2018, 12 decembrie). *Theresa May awaits result of Tory MPs' confidence vote*. Citit în 13 decembrie 2018, la <https://www.bbc.com/news/uk-politics-46535739>
- Lacoue-Labarthe, Ph. (2010). *Ficțiunea politicului. Heidegger, arta și politica* (trad. Adrian T. Sîrbu). Cluj-Napoca: IDEA Design & Print.
- Lawless, J. & Kirka, D. (2018, 11 decembrie). *Brexit deal in turmoil as May postpones Parliament vote*. Citit în 12 decembrie 2018, la <https://www.apnews.com/5aec0aa11a15440da182cf6bd225abf1>
- Leonard, M. (2019, 1 februarie). *How Europe's populists can win by losing. Why the upcoming European Parliament elections could lead to paralysis and disintegration from within*. Citit în 3 martie 2019, la <https://www.ips-journal.eu/regions/europe/article/show/how-europes-populists-can-win-by-losing-3234/>
- Lydon, C. (2017, 2 iunie). *Noam Chomsky: Neoliberalism Is Destroying Our Democracy. How elites on both sides of the political spectrum have undermined our social, political, and environmental commons*. Citit în 14 decembrie 2018, la <https://www.thenation.com/article/noam-chomsky-neoliberalism-destroying-democracy/>
- Parlamentul European (PE, Centrul Multimedia). (2023, 6 iunie). *European Parliament Spring 2023 Eurobarometer - One year before the European Elections: graphics and figures*. Citit în 7 iulie

- 2023, la https://multimedia.europarl.europa.eu/en/video/european-parliament-spring-2023-eurobarometer-one-year-before-the-european-elections-graphics-and-figures_I242105
- Partington, R. (2018, 28 noiembrie). *Bank of England says no-deal Brexit would be worse than 2008 crisis*. Citit în 28 noiembrie 2018, la <https://www.theguardian.com/business/2018/nov/28/bank-of-england-says-no-deal-brexit-would-be-worse-than-2008-crisis>
- Potter, J. (1996). *Representing Reality. Discourse, Rethoric and Social Construction*. London: Sage.
- Romei, V., Georgiadis, P. & Jones, C. (2019, 4 aprilie). *German factory orders post biggest slump in two years*. Citit în 5 aprilie 2019, la <https://www.ft.com/content/5a0ff968-56a2-11e9-a3db-1fe89bedc16e>
- Sabbagh, D., Boffey, D. & Stewart, H. (2018, 13 decembrie). *EU leaders reject May's idea to salvage her Brexit deal*. Citit în 14 decembrie 2018, la <https://www.theguardian.com/politics/2018/dec/13/may-urges-eu-leaders-to-work-with-her-to-salvage-brexit-deal>
- Totelecan, S.-G. (2020). Cotidianul (*corona*)virusat: post-politicul pandemic. *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca/ Yearbook of the „George Barițiu” Institute of History in Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom XVIII*, 7–34.
- Terzi, A. & Marcuzzi, S. (2019, 6 februarie). *Are multinationals eclipsing nation-states? Taking back sovereignty from multinationals will require international cooperation – which has been lacking in recent years*. Citit în 11 februarie 2019, la <https://www.ips-journal.eu/regions/global/article/show/are-multinationals-eclipsing-nation-states-3245/>
- Wixforth, S. & Hochscheidt L. (2018, 18 decembrie). *EU turn: Instead of merciless competition, Europe needs a social union to create solidarity*. Citit în 22 februarie 2019, la <https://www.ips-journal.eu/regions/europe/article/show/eu-turn-3163/>